

Emel Çelebi, Necati Sönmez:
“Kadınların çalışacakları alanın ve yapacakları işin bir tanımlaması yok.”

12 Ekim 2006 Perşembe günü Gündelikçi (2005) adlı belgeselin izlenmesinden sonra, filmin yönetmeni Emel Çelebi ve senaryoyu birlikte yazdığı Necati Sönmez ile bir söyleşi gerçekleştirildi. Sosyal Politika Forumu ile ortaklaşa gerçekleştirilen etkinlikte belgeselin yapım süreci ve belgesele konu olan ‘temizlikçi kadınlar’ hakkında konuşuldu.

Filmdeki röportajlarda yer alan gündelikçi kadınlara nasıl ulaştınız? Sanırım bir tanesi İmece’den¹.

Emel Çelebi: Evet, ulaşmak kolay olmadı. Sonuçta birinin özel hayatına, evine giriyorsunuz. Bir de kamerayla gitmek zorundasınız. Bu da bayağı yabancılaştırıcı bir şey. Bu yüzden öncelikle tanıdıklarımızdan rica ettik. Onlara gelen gündelikçilerden, temizlik işçilerinden böyle bir projeye katılmak isteyenleri sorduk, gittik konuştuk. Sonra onlar da katılmaya karar verdiler. Önce çekingen davrandılar ama dertleri o kadar çoktu ki sonraları, bazen kamerayı kapat-sak da devam ediyorlardı konuşmaya. Kimilerini, kaçırmak için tekrar kamerayı açmak zorunda kalıyorduk. Konuşma, dertleşme şeklinde oldu. İmece ile bu vasıtayla tanıştık. Zaten bir arayış içindeydik. Onu filmin sonuna koy-

¹“Kadınlar Kahvesi” adıyla kurulan, sonradan İmece adını alan, gündelikçi kadınların hakları ile mücadele eden kooperatif

duk. O biraz da çözüm üretir gibiydi. Tabii küçük ve lokal bir çözüm, sadece Esenyurt'ta. Kadınları örgütlüyor, onları vasıflı işçi yapmaya çalışıyor, bir yandan da okuma-yazma öğretiyor. Çocuklar için kurslar var. Kreş açmaya çalışıyorlar. Kadınlar bir araya gelince bir şeyler yapabilir ama daha yaygın olması gerekiyor. Umduğumuz bu. Film de gündelikçilerin sorunlarının çözümü için bir adım.

Necati Sönmez: Gündelikçilerden üç tanesi İmece üzerinden bulundu. Geriye kalanların çoğu kişisel ilişkilerle bulundu. Bunların hikâyeleri birbirlerine çok benziyor. Filmdekilerin üç katı kadar kadınla iletişime geçtik. Ama kimisinin hikâyesi çok benzerdi, kimisi istemedi, kimisinin ailesi izin vermedi.

Emel Çelebi: Birinin kocası izin vermedi, onun evine gidemedik mesela. Filmdeki kadınlardan birini çalıştığı mekânlarda görüntüledik, evinde de çekmek istedik. Bir varoş bölgesinde yaşıyordu ve Bağdat Caddesi'nde çalışıyordu. Maalesef eşinden çekindiği için kabul etmedi. Baştan kabul edip konuşan, ama kamerayla evine gittiğimizde çok ketum davrananlar, havadan sudan konuşanlar da oldu. Herhalde bu arada eşleriyle konuştular ve ürktüler. Onları çektik ama kullanmadık. Çok da bir şey yoktu zaten anlattıklarında. Çalıştıkları yerlerin duymasından çekindiler ve dertlerini anlatmak istemediler. Televizyonda yayınlanır da işlerinden olurlar diye düşündüler. Ama sonradan pişman oldular. Filmi bitirmiştik. Çok da üzüldük ama artık geri dönemedik.

Necati Sönmez: Ön araştırmaları, bu konudaki akademik çalışmaları epey bir tarayarak Emel yaptı. Ama fikir hepimizin. Belki çoğumuzun evine de gelen karakterler. Hayatımızın içinde olan, ama pek de görünmeyen, görmeyi pek tercih etmediğimiz insanlar. Sabah anahtarı bırakıp, akşam geldiğimizde sonuçlarıyla karşılaştığımız, pek konuşmadığımız kadınlar. Fikir bizim evimize gelen, filmde de olan bir karakterle başladı. Dertlerinden sık sık bahsederdi. İlişkimiz daha yakındı. Genellikle bu insanlar

sabahın altısında toplu taşıma araçlarıyla gelirler, kapısını açarlar, temizlerler, akşam çekip giderler, yani yoklar.

E mel Çelebi: Ön araştırmada yararlandığım kaynakların hepsini hatırlayamayacağım ama biri, İletişim Yayınları'ndan çıkan "Başkalarının Kiri"ydi. Konuya karar verdik ve gördük ki konuyla ilgili pek çok kitap yazılmış. İlginç olan bu tür alanların şaşırtıcı derecede çok araştırmaya konu olmuş olması. Mesela gecekondur meselesi de Türkiye'de akademik anlamda çok gözde bir konu, ama belgesel anlamında baktığınızda pek de bir yapım yok. İlginç bir çelişki var aslında. Belgeselcilerle akademisyenler arasında bir uçurum bu. Pek de bakılmayan alanlarda esasen çok zengin araştırmalar yapılmış. Kitaplar okunurken mesela, belli bir ön bilgi ediniyorsunuz. Sonra sahaya çıkıp röportajları yaptığımızda kitabı tam da doğrulayan şeyler çıkıyor. Aslında kitaplardan elinizde hazır malzeme var.

N ecati Sönmez: Neredeyse o kitaplardaki cümleleri aldık. Güzel bir şey oldu. Ben, Mimar Sinan Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nden geldim. Orada, Sosyoloji Bölümü'ndeki arkadaşlar bizim filmi beğenmişler. Bir hoca, öğrencilerini araştırma yaparken belgelemeye yönlendirmek istediğini, filmin de bu yüzden bir işlevselliğinin olduğunu söyledi. Fotoğraf çekmek, ya da maddi imkânları ölçüsünde kamerayla kaydetmek gibi. Tabii biliyorsunuz film çekmek de bir anlamda para yükü. Maddi bir imkânınızın olması gerekiyor. Yavaş yavaş böyle belgelemeye yöneleceklermiş.

Şöyle bir gözlemim oldu. Akademik alanda belli sorunların dile getirilmesinde belli bir tıkanıklıktan söz edilir. Metin vardır elinizde, anlatırsınız. Hatta çoğu zaman kalıp bir dil vardır, tez dili dediğimiz. Bildiğim kadarıyla akademik alanda bu kalıpları kırma eğilimi var. Bizim belgesel bu anlamda akademiyle sinema arasında bir örnek olabilir. Tam da Emel'in verdiği örnekteki gibi öğrencilere bu tür tezleri kamerayla da belgeleme şansı verebilir.

Orada da şöyle bir sorun var. Kamerayla gittiğiniz zaman daha az yanıt alabilirsiniz. Çünkü araya bir aracı giriyor.

Ticari olmamasının yanında, bu alanda az çalışma yapılmasının sebeplerinde birisi de bu.

Necati Sönmez: Evet kesinlikle. Bazen de terslik olabiliyor. O kadar dolmuşlar, o kadar paylaşmaya ihtiyaçları var ki kamerayı görünce de açılabilirler. Özellikle o daha bilinçli, daha örgütlenmeye dönük olan Yıldız ya da Gül gibi karakterler çok daha iyi cümleler kurabiliyorlar kamerayı görünce.

Genelde bu tarz çalışmalar yurtdışında yaygın ama sizin de akademik bir destek almak için bir çabanız oldu mu?

E mel Çelebi: Hayır olmadı ama bir anlamda da oldu. Çünkü kitaplar sayesinde doğru verilere ulaşabildik. Onlar bize yol gösterdiler. Tabii ki onları okumadan, araştırmadan olmayacaktı.

Kaç saatlik çekim yaptınız ve proje aşağı yukarı ne kadar sürdü?

E mel Çelebi: Yaklaşık 30 saati buldu galiba. Araştırma dâhil bir yıla yayıldı tüm süreç.

Necati Sönmez: Çekim süreci birkaç ay içinde dağınık olarak devam etti. Bizim şöyle bir şansımız vardı. Kamera kendi kameramızdı. Gerçi kameramanlar değişiyordu. Kim uygun olursa o çekiyordu ama zaman açısından rahatlık. O yüzden aslında sinematografik anlamda bir iddiası yok filmin. Görsel bir tasarımı yok. Filmde görüntü yönetmeni yoktu, kameramanlar vardı. Tripod kullansak da, baştan sona tasarlanmış bir görsel dünyası yok filmin. Zaten böyle bir konu için önceden tasarlanmanız çok zor. Çünkü ne bulacağınızı bilmeden gidiyorsunuz.

Esenyurt'taki örgütlenmenin yani İmece'nin durumu nasıl? Diğer semtlerde de var mı bu tarz çalışmalar?

E mel Çelebi: Anladığım kadarıyla Esenyurt'ta bayağı faydalı işler yapıyorlar. Daha önce de temizlik işçilerine yönelik bir çalışmaları varmış. Ondan sonra personel

yetersizliği nedeniyle bu projeyi durdurmak zorunda kalmışlar. Bu işin bir tanımı yok sonuçta. Büyük bir eve de gitseniz küçük eve de gitseniz aynı ücreti alıyorsunuz. Bunları tanımlamaya ve pazarlıklar etmeye başlamışlar. Forumlar, anketler düzenlemişler. Şu anki çalışmaları ise kadınlara vasıflı işçi statüsü kazandırmak. Mesela okuma, okuma-yazma öğretiyorlar. Benim anladığım kadarıyla insanların nabzını tutarak çalışıyorlar. O bölge çok göç alan bir yer. Anadolu'nun çok çeşitli yerlerinden gelen insanlar var. Genelde de kadınların okuma-yazma oranı çok düşük ve vasıflı işçi olmak için bir sürü şeye ihtiyaçları var. Adım adım gidiyorlar. Bakmışlar ki kadınlar iş öğrenmişler, fakat çocuklarını bırakamadıkları için gidemiyorlar. Şimdi de bir kreş açmaya çalışıyorlar. İnsanlarla el ele bir şeyler yapıyorlar. En son çocuklar için bilgisayar kursları açıyorlardı.

Necati Sönmez: Bildiğimiz kadarıyla temizlik işçilerine yönelik bu tarz faaliyetler yapan İmece'den başka bir örgüt yok.

Emel Çelebi: Esenyurt'ta oturan kadınların büyük çoğunluğu çalışmaya Bahçeşehir'e gidiyorlar. Çok zor şartlarda gidip geliyorlar. Çok büyük sorunları var. Yaşadıkları yerlerle çalıştıkları yerler arasında uçurumlar var.

Örgütlü olanların dışında konuşan kadınların eşleriyle ve o evle ve evin hanımıyla kurdukları bir ilişki var. Bundan bahsediyorlar mı?

Necati Sönmez: Bahsettiler fakat biz filmin başından beri kocaları ya da işverenleri bu konunun dışında tutma taraftarı olduk. Kadınların kendilerini anlatması şeklinde baştan alınmış bir karar vardı. Bu yüzden hiç işveren yok. O ilişkiler işin içine girdiğinde başka bir şey olurdu. İşveren-işçi ilişkisi ya da iki farklı sınıftan kadının ilişkisi gibi. Bu da ilginç bir şey olabilirdi.

Film kadınları anlatıyor, ama kadınların erkeklerle kurdukları ilişkiye dair pek bir şey yok sanki?

Emel Çelebi: Aslında filmde buna dair kimi anekdotlar, anlatılar var. Kadının tüm gün çalıştığını, fakat kocasının gezmekle meşgul olduğunu anlatan bir röportaj var. Dolaylı olarak mevcut bunlar. Mesela örgütlü işçilerden Yıldız, işverenlerinin eğitilmiş insanlar olduğunu, ama tüm hizmetlerinin kendileri tarafından karşılanmasını istediklerini söylüyor. Onlar bahsederken dolaylı olarak bu ilişkiyi açığa vuruyorlar.

Filmdeki işçilerden birine kızının bu işi yapmasını isteyip istemeyeceği sorulduğunda bunu istemeyen bir teyze var.

Emel Çelebi: Kendi kızını bu işte çalıştırıp çalıştırmayacağını sorduğumuz yaşlı teyze “asla” diyor. Ama onu ancak siz sorduğunuz zaman söylüyor. Çünkü bilinçli kadınlar ilk başta insanlık dışı koşullarda çalıştıklarını söylüyorlar.

Filmde 60 yaşında bir gündelikçi teyze var. 20 yaşında insanların evlerine temizliğe gittiğini, onların genç olduklarını, bu işi yapabileceklerini ama üşendiklerini söylüyor. Onlarda aslında inceden inceye bir mesaj var. Örgütlü işçilerdeyse daha bilinçli oldukları için, ifadeleri daha net ve açık. Yani tam, dolu cümlelerle bunu mesaj olarak bize verebiliyorlar. Diğerlerindeyse bu mesaj duruşlarında ve yaşam tarzlarında gizli. Çünkü hatırlarsanız filmdeki kadınlardan biri ev sahibi için “ o kadar iyi insanlar ki” diyor. Direkt olarak bir abla-kardeş ilişkisi kuruyor. Ama örgütler baştan reddediyorlar. Diğer kadınlarsa bunu tam anlamadıkları için sevgi üstünden bir ilişki kuruyorlar. Örgütler asla bunu yapmıyorlar. Çünkü onlar temizlik işçisi olmak istiyorlar ve asla gündelikçi kelimesini kullanmıyorlar.

Filmdeki örgütlü kadınlarla diğerlerini tanıştırmak, buluşturmak istediniz mi hiç?

Emel Çelebi: Aslında çok istedim ben ama örgütsüzler çok meşguller. Böyle bir şeye zaman bulamıyorlar, ya da gerekliliğine inanmıyorlar zannediyorum. Film çeşitli

yerlerde gösterildi mesela. Onları davet ettim. Örgütlüler geldiler ama diğerleri gelemiyorlar. Maalesef öyle bir şey oldu. Keşke onlar da gelebilselerdi. En azından örgütlü kadınların sorunlarını ifade ediş biçimleri ve söylemleri bir şekilde onları etkileyebilirdi.

Necati Sönmez: Filmin henüz doğru dürüst bir galası yapılamadı. Belki İmece böyle bir faaliyet yapabilir. Filmi kendi aralarında seyredip bir tür eğitim çalışması düzenleyebilirler. Eğer işverenleri de filmin bir parçası haline getirseydiniz, bu ilişkiler de filmin bir parçası haline gelecekti. Sonuçta iki kadın arasındaki ilişki açığa çıkacaktı belki de.

Emel Çelebi: Tabii, işverenlerin çoğunluğu kadın. Yalnız filmde girmeyen bir şey var. Örgütlü işçilerden Yıldız, bekâr bir erkek işverenin tam bir burjuva olduğunu fakat kendisine çok iyi davrandığını, ücretini tam aldığını ve hiçbir sorun yaşamadığını söylüyor. Kadının kadını ezdiğini belirtiyor.

Necati Sönmez: Direkt olmasa da dolaylı olarak kadının kadını ezdiğini söylüyorlar. Erkek işverenleri tercih ediyorlar.

Filmin içeriği tamamen kadınların anlattıklarına dayandığına göre nasıl bir senaryo çalışması yaptınız? Filmin görüntüsünün tasarlanmamış olduğunu söylediniz, aynı durum senaryo için de geçerli mi?

Necati Sönmez: Senaryo adını koymak biraz zor belgeselde. Şans ve tesadüf faktörü biraz daha yüksek. Sonuçta bir ön görüşme yapmış olsanız dahi, ne çıkacağını bilmeden gidiyorsunuz röportajlara. Şöyle kabataslak bir çerçeveniz oluyor. Filmdeki kadınlar ikiye ayrılıyor. Bir kısmı olaya abla-kardeş ilişkisi bağlamında daha nahif bakıyor. Akademik okumalarımızdan çıkarımımız ise bu pek farkında olmayan kesimin ne yaptığına diğer kesimin adını koymasını. Farkında olmayanlar da farkına varsınlar istedik. Vapurda giden yaşlı teyze onlar mutlu olunca ben de mut-

lu oluyorum diyebiliyor. Daha biz özdeşleşme durumu var işvereniyle. Onun patron olduğunun farkında değil, onun üç kuruş verdiğinin farkında değil. Ona bir palto verdiğinde mutlu oluyor. Ötekiler bunu çok güzel çözümlüyorlar.

Emel Çelebi: Kadınları dilenci yerine koydu diyorlar. Maaşlarını alabilseler, onların verdiklerini kendilerinin satın alabileceklerini söylüyorlar. Aylık olarak çalıştırıyorlar kadınları, buna mukabil 300 lira vermek istiyorlar. Bu kadınlar da gitmiyorlar tabii haklı olarak. Sonuçta tüm gün, sabahtan akşama kadar çalışıyorlar. “ Bir pantolon almış bilmem kaç yüz liraya” diyor, etiketini görmüş... Yani kendileriyle temizliğe gittikleri aileler arasında böyle farklılıklar var. O zaman aylık olarak çalıştığı halde neden sigortasının yapılmadığını soruyor. Böyle bir şey düşünmeye hakkı var. Ama maalesef iş kanununun kapsamına girmiyorlar.

Belki temizlikçi kadınların evlerine gittikleri kadınlarla farklarını birebir göstermeyebilir bu belgesel. Ama alttan alta vermeye çalıştığınız mesajda, o kocaman reklâmlar, alışverişin büyümesine kapılmış kadınlar, arabaların içerisinde yarına ne giyeceğinin derdinde olan hanımlarla gündeliğe giden kadınlar arasındaki fark toplum içerisinde kadınlar arasındaki sınıfsal ayırımı yeterince anlatmış bence. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın desteğiyle çekilmiş bu film. Nasıl oldu da devlet bir yandan işçilerin bir yandan da kadınların sorunlarını anlatan böyle bir filme destek verdi?

Necati Sönmez: Bir kere film daha çekilmeden veriyorlar bu desteği. Zaten veren kurum devlet de değil. Devletin organize ettiği bir kurum. Sinema Destekleme Kurulu diye bir kurul var. Bu kurul sektörün temsilcilerinde oluşuyor. SESAM, FİLMYÖN, BSB, SENDER gibi kuruluşların birer temsilcisi ile Kültür Bakanlığı'ndan sadece bir temsilcinin katılımıyla oluşuyor bu kurul. Filmin muhalif bir duruşunun olup olmaması orada değerlendiriliyor. Bir de bu para rüsum vergisi denen, sinema biletlerinden kesi-

len belli bir vergiden oluşturulan bir fondan geliyor. Dolayısıyla sektörün kendi içinden dönen bir para. Hükümetin kendisinin ayırdığı bir fon değil.

Filmde işveren yönünün olmamasının bizi birçok bilgidен mahrum bıraktığını düşünüyorum. Onlarla konuşulmuş olsa sadece sömürü değil, belki de o meşrulaştırma mekanizmasına rastlayacaktık. Sadece işten ibaret olmayan bir ilişki biçimini görmemiz, saptamamız da mümkün. Bence “naif” gibi tanımlamalar bu anlamda bizi sınırlandırıyor.

E mel Çelebi: Tabii tek tek bireyler açısından bakarsak, bir işverenin işçisinin kızını ameliyat ettirmesi gibi örnekler çok güzel. Bunlar olmuyor demiyoruz. Ama genele bakarsak öyle büyük bir problem var ki. Mesela filmi yaparken öğrendik ki, bu kadınların %90'ında bel veya boyun fitiği gibi rahatsızlıklar mevcut ve bunların çoğu da yapmış oldukları ağır işlerden kaynaklanıyor. Çoğu 40'lı yaşlarına geldiği zaman bu gibi sağlık problemleri yüzünden çalışamaz hale geliyor. Onları çoğunlukla sağlıklı görme gibi bir eğilimimiz var. Ama sorunları o kadar büyüktü ki daha bireye inip müspet örneklerle odaklanamadık. Çünkü gerçekten sorunları çok fazla ve sağlık sigortaları, emeklilikleri yok. 40 yaşından sonra başkalarının ekmeğine muhtaç oluyorlar. Açıkçası biz de bu sorunların farkında değildik. İşin içine girdikten sonra anladık, gördük ve çok üzüldük. Sırf gündelikçi kadınlar üstünden gitmeyi uygun gördük ve bu sektörün önemli sorunlarını belgelemeye çalıştık.

N ecati Sönmez: Aslında gerçekten de çok enteresan ilişkiler mevcut. Fakat benim gözümde filmin iddiası temizlik işçilerinin bakış açısından onların sorunlarını yansıtmaktı. Daha kolay ve genellenebilir sorular soruldu. Sonuçta filmin süresi ve içeriğini de buna uygun bir şekilde genellemeye çalışıyorsunuz. Beş tane örnek seçip onlar üzerinde bütün temizlik işçilerinin sorunlarını vermeye çalışıyorsunuz. Çalışan kadınların sorunlarını aşağı-yukarı ge-

nellemek kolay ama patronların dünyası çok genellenebilir bir dünya değil. Entelektüel bir kesim var, gerçekten çok duyarlı olan bir kesim var, ama bunlar yüzde kaç? Onlardan iki örnek aldığınızda bütün ilişki böyleymiş gibi bir izlenim bırakabilir. Çok daha kötü ilişkiler var. Onlarla zaten buluşma şansınız yok. Tutup işverenin ağzından verme şansınız yok. Tam bir abla-kardeş ilişkisi içinde giden ama işte 5 sene boyunca sigortalı çalıştığını zannedip, 5 sene sonunda sigortasının yapılmadığını anlayan bir işçi vardı ve bu ona kendisine çok yakın hissettiği ev sahibince yapılmıştı. Her kış kömürünü alan, ona sürekli hediyeler veren, kadının yapıyor bunu. O kadın bunu asla anlatmaz. Üç- beş örnek alıp patron tiplemesi yapmak yanıltıcı olabilir gibi geliyor. Ama gerçekten o ilişki de ayrı bir film konusu bence.

E mel Çelebi: Gerçek bir işçi- işveren ilişkisi kurulabilmiş olsaydı zaten bu sorunlar ortadan kalkacaktı. Ama olamadığı için bunları belgelemeye çalıştık. O kadar geniş ve kayıt dışı bir alan ki. Kadınların çalışacakları alanın ve yapacakları işin bir tanımlaması yok. Eve gittiklerinde her işi yapabiliyorlar. Çalışacakları saatin belirlenmesi yok. Onları koruyacak, kollayacak hiçbir şey yok. Yani bir günde 50 milyon veriyorum diye sabahtan akşama kadar istediğiniz gibi çalıştırabilirsiniz. Aslında tüm sorun da buradan, gerçek bir işçi- işveren ilişkisinin olmasından kaynaklanıyor. Gerçekten işçi olsalardı bu sorunların birçoğunu yaşamayacaklardı. Tabii orada da başka sorunları olabilirdi ama bu sömürüye çok açık bir alan.

Kadın kadınla dayanışmalı diye düşünüyordum. Ama bunu ortadan kaldıran sınıfsal farklılıklar olabiliyor. Kadının kadınla ilişkisi filme yansıyabilirdi.

E mel Çelebi: O ayrı bir film, belki de kurmaca bir film konusu olabilirdi. *Camdan Kalp*'te (Yön. Fehmi Yaşar, 1990) böyle bir şey vardı mesela. Ayrı ayrı karakterler üstüne... Kadınlar, kendilerini koruyan bir sistem olmadığı için çok korumasız kalıyor. Öylece kendilerini atıvermişler çaresizlikten çalışıyorlar. Okuma- yazmaları olmadığı için

tek yapacakları işin bu olduğunu söylüyorlar. Çoğu da açıklık sınırına geldiği zaman başlıyor. Aç kaldığında taş kaynatmak deyimini ilk defa onlardan duydum. Düşünün boş su kaynatmak nedir? Anadolu'dan gelip varoşlara yerleşmiş insanlar mecburiyetten bu işi yapmaya başlıyorlar.

Pek çok farklı mekâna girip çekim yapıyorsunuz. İzin meselesini nasıl hallettiniz?

Necati Sönmez: Aslında kamusal alanda çekim yapmak için izin zorunluluğu yok. Ama genelde belli şeylere dikkat ediyoruz. Mesela dış çekimlerde direkt yüz göstermemeye çalıştık. Böyle bir kaygı oldu açıkçası. Onun dışında iç çekimlerde izin aldık tabii.

Filmi bitirdikten sonra, razı gelmeyip görüntülerinin filmde çıkarılmasını isteyen oldu mu?

Necati Sönmez: Yok. Hatta Emel'in de dediği gibi katılmadığına pişman olanlar bile oldu.

Emel Çelebi: Hatta bir kadın vardı, çocukları ve kocası çalıştığını bilmesine karşın ailesi bilmiyordu. Maddi durumları da iyiydi. Araba almayı düşünüyordu. Hatta bize araba alırsa çalıştığı yerlerdeki insanların kendisi hakkın ne düşünebileceklerini sordu. Sonuçta alın teriyle aldığı bir araba. Ama kocası da çalıştığı için istemedi, akrabalarından çekinerek. Filmden sonra pişman olmuş ama. Kendisine yüzünü karartarak kullanabileceğimizi söyledik. Fakat o kabul etmedi.

İşverenlerle izin alıp vermek dışında bir ilişkiniz oldu mu? Sonuçta onların evinde çekim yapıyorsunuz, röportajlar yapıyorsunuz. Merak ettiler mi, tepkileri ne oldu?

Emel Çelebi: Çoğunlukla akraba ve tanıdıklar yoluyla ulaştığımızdan böyle bir sorunla karşılaşmadık.

Necati Sönmez: İstedikimiz her eve giremedik bir kere. Ama o villada çalışan hanım konuşurken ev sahipleri dolaşıyordu ve sonradan anladık ki orada hiçbir şey anla-

tamamış aslında. Kendi evine gidip bir daha konuştuğumuzda açıldı esas. Hâlbuki çok kibar ve çok suya sabuna dokunmayan, tutuk bir röportaj vardı villada. Dolayısıyla ev sahiplerinin önünde değil de kendi evlerinde konuştuk. Çalıştıkları yerlere daha çok aktüel görüntüler için girdik.

Bazı kadınların eşleri de görünüyör. Onları nasıl çektiniz?

E mel Çelebi: Onlar istisnai sahneler aslında. O adamlar çok doğal bir şekilde evdeydi. Bir tanesi hasta ve emekliydi. Diğeriyse fabrikada olmadığı zaman çocuklara bakan bir adam. Onlarda hiç görmediğim bir iş bölümü gördüm. Kadın bana mutfakta iş bölümünü gösteren bir listeleri bile olduğunu söyledi. Çok güzel bir şey bu. Dolayısıyla kendiliğinden gördük kocalarını.

İşveren kadınların ataerkil yapıya örnek olduklarını belirten bir makale okumuştum. Bu tür durumlarla siz karşılaştınız mı?

E mel Çelebi: Onlar dillendirmeseler de bu tür durumlar olduğunu biliyordum. Maaşlarına normal zamları onlar istemedikçe yapılmıyor mesela. Gerçi bunu dillendiren kadın da oldu. Ama sonuçta duymuşluğum var.

N ecati Sönmez: Maaşlarını kocalarına verenler de varmış, bizim aldığımız duyumlara göre.

Kocas ı aracı oldu ğu için mi?

N ecati Sönmez: Genelde şöyle oluyor. Koca kapıcılık yapıyor ama para tek. Çoğunlukta para tasarrufu kocaya ait. Bir yandan ekonomik özgürlük de kazanıyorlar tabii.

E mel Çelebi: Para da özgürlük getiremeyebiliyor. Yıldız örneğindeki gibi... Parası varken kocası geliyormuş, onu dövüp parasını aldıktan sonra gidiyormuş.

Filmde anlatıcı ses olarak hep kadınları duyduk. Kafanızda çok net ve belirlenmiş sorularla mı gittiniz, yoksa sorularınız onların anlatımlarıyla mı şekillendi?

Emel Çelebi: Onları açıcı sorularımız vardı tabii. Bazı can alıcı sorular vardı. Mutlaka onları sormamız gerekiyordu. Ama bir iki soru sordukça bakıyorsunuz onlar kendiliğinden dökülüyorlar. Sözlerin tam olarak ağızlarından dökülebilmesi için bir takım ufak müdahalelerde bulunabiliyorsunuz. Kendiliğinden de çok dertliydiiler yani.

Necati Sönmez: Kendi içinde bulunduğu durumu analiz edemeyen kadınları konuşturmak daha zordu. Çok rahatlıkla başka şeylere dalıp, kişisel meselelere yönelebiliyorlardı. Kendi cümlelerini çok iyi kuranlar gibi anlatmıyorlardı. Onlarda çok zorlandık.

Filmin iki önemli alt metni var biri göç diğeri de İstanbul. Bu bilinçli olarak prodüksiyonun getirdiği bir şey miydi?

Necati Sönmez: Baştaki taslakta metropol olarak İstanbul vardı. Herhangi bir yer olabilirdi. Ama muhtemelen kadınlar benzer şeylerden bahsedeceklerdi. Niyet metropolle, geldikleri yerler arasındaki o uçurumu vermekti biraz da. Yani İstanbul hikâyesi gibi yapmak.

Emel Çelebi: Filmi yaparken İstanbul açısından da bir farkındalık oluştu. İstanbul'u hiç bu kadar gezmemiştim. Mesela Ümraniye'ye giderken o kadar çok gecekondular arasına bakıyorsunuz ki büyük bir site sıkışmış. Bu nasıl olmuş? Çok ilginç şeyler. Orada bir inşaata çıktık ve çekimler yaptık. Can alıcı şeylerdi. Beykoz'da da öyle. O tepelerde gecekondular var ve tıpkı Karadeniz gibi. Genellikle de Karadenizlilerin göç ettiği bir yer. Kadın fındık tarlasına çevirmiş evinin önünü. Aynı benim köyümde de böyleydi diyor. Kamerayla baktığınızda villaları görüyorsunuz. Acayip bir yapılaşma var. İstanbul'un bir anlamda yapılaşmasına ilişkin de bir film oldu.

Necati Sönmez: Biraz da şehircilik meselesine de bakan bir film. Bir yolun iki yakasına bakıyorsunuz, bir yanda siteler, diğeri yanda gecekondular. Oradan diğeri tarafa yoğun bir iş göçü var. Bu ayırımı çok iyi veren örnekler bunlar. Kale gibi, tel örgülerle ayrılmış.

Emel Çelebi: O siteler de hapisane gibi aslında. Yüksek duvarlar, kapıda güvenlik görevlileri. Korkuyorlar sonuçta. Güvenlik görevlileri de varoшта yaşayan delikanlılar. Kadınlar temizliğe gidiyor onlar da güvenliğe geliyorlar.

Müzik kullanım ı hakkındaki fikrinizi almak istiyorum. Sanırım filminizde orijinal bir müzik ve bir yerde de telifli bir müzik var.

Necati Sönmez: Telifli olanı kısa kullandık. Çünkü telifli kullanımın uzun bir prosedürü var, aslında iyi de oldu bir yandan. Müziğı olabildiğince az kullanmaya çalıştık. Bir de baştan ısmarlarken belli görüntüleri de gösterecek biraz Bolero etkisi yaratmaya çalıştık. Ev işleri sürekli olarak tekrarlanarak sonsuza dek sürüyormuş hissi vermek istedik. Aslında genelde aynı tema müziğini kullandık.

Biraz da teknik altyapı ve kurgu hakkında bilgi verirsiniz?

Necati Sönmez: Genelde tek kamera kullandık. SONY HVR Z1E ile DVCAM formatında çektik. Kurguyu da herhangi bir kurgu stüdyosuna girmeden evdeki PC'de Premiere programında yaptık. Mesela seste bazı problemler var. Ses kurgusu olmadı pek. Premiere'in de bir takım zaafı var. Son derece amatör bir film izlediniz aslında. Bütçe, çekim süreci, altyapı ve kurgu açısından tamamen amatör bir çalışma.

Belgele devam etmeyi düşünüyor musunuz?

Necati Sönmez: Şu anda çekimlerine yeni başladığımız bir proje var.

Belgesel farklı yerlerde gösterilecek mi?

Necati Sönmez: Buradaki arşivden sanırım alabilirsiniz. Şunu da söyleyeyim son olarak. Bir belgeselden para kazanmak, zengin olmak mümkün değil. Bir belgesel içi en iyi aşama, kazasız belasız yapıp bitmesi. Sadece Türkiye'de değil dünyada da böyle. Eğer Michael Moore

değilseniz kâra geçecek belgesel yok gibi. Televizyona, oraya, buraya satarsınız ama onlar bile bütçeyi ancak denkleştirir. Dolayısıyla filmin olabildiğince gösterilmesi kazanç olur. Hele böyle bir misyonu varsa ve gündelikçi kadınların bir takım taleplerini dile getiriyorsa...

Emel Çelebi Kimdir?

Emel Çelebi, 1966 yılında İstanbul'da doğdu. İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun olduktan sonra, çeşitli gezi dergilerinde yazarlık ve editörlük yaptı. Yazar, yapımcı ve yönetmen olarak belgesel çalışmaları var.

Filmleri

Gündelikçi (2006)

Theo'nun Bakışı (2003)

Necati Sönmez Kimdir?

1967 Antakya doğumlu olan Necati Sönmez İstanbul Teknik Üniversitesi Uçak Mühendisliği bölümünden mezun oldu. 10 yıldır sinema yazarlığının yanı sıra çeşitli basın yayın organlarında editörlük ve genel yayın yönetmenliği gibi görevlerde bulundu. Açık Radyo için Laterna Magica isimli bir de sinema programı hazırladı.